

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

**Οι αντιδράσεις, οι μεγαλοϊδιοκτήτες, η επιμονή του Ελευθέριου Βενιζέλου και η μεταμόρφωση:
Πώς το σχέδιο Εμπράρ άλλαξε την εικόνα της Θεσσαλονίκης**

Τη σφοδρή αντίδραση των δημοτικών αρχών και των τοπικών παραγόντων της Θεσσαλονίκης στις αρχές του 20ού αιώνα είχαν προκαλέσει συγκεκριμένες πτυχές του σχεδίου Εμπράρ για την αποκατάσταση της πόλης μετά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917, όπως η πρόβλεψη του Γάλλου αρχιτέκτονα και πολεοδόμου για μεγάλο ποσοστό (περίπου 40%) ελεύθερων χώρων και για δημιουργία λεωφόρων μεγάλου πλάτους, έως και 28 μέτρων.

Ωστόσο, η θερμή υποστήριξη του σχεδίου από την κυβέρνηση Ελευθερίου Βενιζέλου έκαμψε τις περισσότερες αντιδράσεις και άνοιξε τον δρόμο για ριζοσπαστικές παρεμβάσεις στον αστικό ιστό της πόλης, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας *intra muros* είχε καταστραφεί από την πυρκαγιά. Τα παραπάνω προέκυψαν από τη διάλεξη της ομότιμης καθηγήτριας του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του ΑΠΘ, **Αλέκας Γερόλυμπου**, στη διάρκεια εκδήλωσης, που διοργάνωσε πρόσφατα στη Θεσσαλονίκη το ΤΕΕ/ΤΚΜ.

Η σημερινή εικόνα του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, σε αντίθεση με ό,τι σε γενικές γραμμές πιστεύεται, είναι κατά μεγάλο ποσοστό αποτέλεσμα του σχεδίου Εμπράρ, παρά τις πράγματι σημαντικές αποκλίσεις, που προέκυψαν στην εφαρμογή του, όπως η αύξηση του αριθμού των ορόφων από πέντε σε εννέα έως δέκα και η μείωση των ελεύθερων χώρων, σε σχέση με τον αρχικό σχεδιασμό.

Ο οραματικός Εμπράρ “προσπέρασε” με το οραματικό σχέδιό του πολλές δεκαετίες, αφού είχε πρότεινε λύσεις για την πόλη, που μόλις τώρα εφαρμόζονται: μεταξύ άλλων, **είχε οραματιστεί γραμμή Μετρό, μεταξύ του σιδηροδρομικού σταθμού της Θεσσαλονίκης και της Νέας Ελβετίας -δηλαδή ακριβώς πάνω στη σημερινή χάραξη του συγκεκριμένου μέσου σταθερής τροχιάς!**

Η εφαρμογή του σχεδίου στην πράξη ανέδειξε και παθογένειες που εξακολουθούν να υφίστανται στη σημερινή ελληνική -και όχι μόνο ελληνική- κοινωνία. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι **οι μεγαλοϊδιοκτήτες μπλόκαραν ...δέκα φορές τους κλειστούς πλειστηριασμούς για την πώληση των ανασχεδιασμένων οικοπέδων** (μετά την απαλλοτρίωση γης για την υλοποίηση του σχεδίου Εμπράρ δόθηκε στους παλαιούς ιδιοκτήτες των οικοπέδων το λεγόμενο “κτηματογράφο”, που βεβαίωνε την κυριότητα της ιδιοκτησίας και αποτιμούσε την αξία της, αγνοώντας το προϋπάρχον καθεστώς ιδιοκτησίας τα σχήματα και τις θέσεις των παλαιών οικοπέδων και τις αντίστοιχες χρήσεις γης. Τα ανασχεδιασμένα νέα οικόπεδα δεν διανέμονταν στους ιδιοκτήτες, αλλά πωλούνταν σε κλειστούς πλειστηριασμούς στους οποίους προσέρχονταν οι δικαιούχοι, εξοφλώντας τα νέα οικόπεδα με το κτηματογράφο και την τυχόν διαφορά της αξίας τους με μετρητά).

Επιπλέον, **στους αγοραστές των ακριβών οικοπέδων είχαν δοθεί δάνεια για την εξόφλησή τους (αντίστοιχη μέριμνα δεν είχε ληφθεί για τους μικρούς), τα οποία σε μεγάλο ποσοστό ουδέποτε αποπληρώθηκαν**, καθώς η τελευταία προθεσμία έληγε το 1942 και επί κυβέρνησης Σβώλου όλα τα χρέη χαρίστηκαν!

«Οι περισσότεροι λένε ότι το σχέδιο του Εμπράρ αποτυπώνεται κυρίως στην Αριστοτέλους», επισήμανε η κα Γερόλυμπου και πρόσθεσε: «Εγώ λέω ότι το βρίσκουμε και στο Σείχ Σου και στο λιμάνι που αναπτύχθηκε προς τα δυτικά. Ακόμη, εικόνες από το σχέδιο Εμπράρ στη σημερινή Θεσσαλονίκη είναι το Πανεπιστήμιο, οι δρόμοι, το οδικό δίκτυο και η ιεραρχική του οργάνωση, τα οικοδομικά τετράγωνα,

οι οικοδομικοί κανονισμοί, η υποχρέωση να χτίζονται οι κατοικίες με μπετόν που πύκνωσε την πόλη»

Παράλληλα, αναφέρθηκε και στην καθυστέρηση της ανοικοδόμησης της πόλης εξηγώντας: «Τα πολεοδομικά σχέδια δεν εφαρμόζονται μεμιάς. Ακόμα και στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, όπου το κέντρο ήταν “λευκό χαρτί”, πέρασαν πολλά χρόνια. Κι όσο η εφαρμογή πλησιάζει προς το τέλος, τόσο διαρκεί περισσότερο γιατί αλλάζουν οι απαιτήσεις». Χαρακτηριστικό, μάλιστα, παράδειγμα, όπως σημείωσε η ίδια, είναι η οδός Ιασωνίδου, η οποία ήταν χαραγμένη από το 1917, ωστόσο διανοίχθηκε μετά τον σεισμό του 1978.

Από την πλευρά του, απευθύνοντας χαιρετισμό στην εκδήλωση, ο πρόεδρος του ΤΕΕ/ΤΚΜ, **Πάρις Μπίλλιας**, αναφερόμενος στην πρόταση ονοματοδοσίας της «πλατείας Ερνέστου Εμπράρ», υπογράμμισε: «Πρέπει να λειτουργήσουμε ως καταλύτες και επιταχυντές της προσπάθειας να αποδοθεί η δέουσα τιμή στον Ερνέστο Εμπράρ». Κάλεσε δε τους Θεσσαλονικείς «να συμβάλουν, ανταποκρινόμενοι στη διαδικασία συλλογής υπογραφών υποστήριξης που ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη.»

«Εμβληματική ενέργεια για την προσωπικότητα του Εμπράρ» χαρακτήρισε από τη μεριά του ο Πρόξενος της Γαλλίας στη Θεσσαλονίκη, **Philippe Ray**, την εν λόγω πρωτοβουλία για την ανάδειξη του παρελθόντος της πόλης.

Αναλυτικότερα, η ομιλία της κας Γερόλυμπου ξεκίνησε με την παρουσίαση της προσπάθειας της Οθωμανικής Διοίκησης για τον εκσυγχρονισμό της πόλης με την κατεδάφιση του παραλιακού και των ανατολικών τειχών (1870) και την αντίστοιχη διαμόρφωση της προκουμαίας και της οδού Χαμιδιέ στα ανατολικά, με κτίρια δυτικής αισθητικής (τα οποία κατεδαφίστηκαν μετά την απελευθέρωση της πόλης). Την περίοδο πριν την πυρκαγιά του 1917, η πόλη επεκτείνεται με γοργούς ρυθμούς προς τα ανατολικά, ενώ ένα τμήμα της ανατολικής πλευράς του ιστορικού κέντρου, μετά από πυρκαγιά και πάλι, ρυμοτομείται με ορθοκανονικό σχεδιασμό, σε αντίθεση με το υπόλοιπο τμήμα της πόλης με την τυχαία ανάπτυξη της οθωμανικής περιόδου.

Σύσταση της Διεθνούς Επιτροπής

Η αντίδραση της κυβέρνησης Βενιζέλου μετά την πυρκαγιά είναι ακαριαία. **Έξι μόλις μέρες μετά την καταστροφή, με πρωτοβουλία του αρμόδιου υπουργού Α. Παπαναστασίου, συγκροτεί Διεθνή Επιτροπή για το νέο σχέδιο της πόλης**, στην οποία συμμετέχουν ο Γάλλος αρχιτέκτονας και αρχαιολόγος Ερνέστ Εμπράρ, ο Άγγλος αρχιτέκτονας τοπίου **Τόμας Μώσον** (ο ρόλος του οποίου υπήρξε τελικά δευτερεύων για γραφειοκρατικούς λόγους), ο Γάλλος λοχαγός του μηχανικού Ζοζέφ Πλεμπέρ, οι αρχιτέκτονες Αριστοτέλης Ζάχος και Κωνσταντίνος Κιτσίκης, ο ειδικός λιμενολόγος Άγγελος Γκίνης και ο Δήμαρχος της πόλης Κωνσταντίνος Αγγελάκης. *«Ενώ οι Αθηναίοι πρέπει να επιβάλλονται εις τα όμματα εκάστου ξένου ή εντοπίου ως έδρα της Κυβερνήσεως, η Θεσσαλονίκη τουναντίον πρέπει να επιβάλλεται εις όλους ως εις μέγας λιμνήν και κέντρον εμπορικής και βιομηχανικής κινήσεως ένθα συγκεντρώνονται οι οικονομικοί παράγοντες οι προάγοντες το εμπόριον και τη βιομηχανίαν»*, αναφέρεται χαρακτηριστικά στο κείμενο του Τόμας Μώσον με τις Γενικές Κατευθύνσεις προς την Επιτροπή.

Αστικός Αναδασμός και Νέο Σχέδιο

Το σχέδιο του Εμπράρ και των συνεργατών του εγκρίνεται το 1921. Χαρακτηριστικά στοιχεία του νέου σχεδίου η ιδιαίτερη έμφαση στην επικοινωνία των εσωτερικών συνοικιών με τη θάλασσα με την χάραξη μεγάλων διαμπερών αξόνων για την κίνηση πεζών και αυτοκινήτων και η ανάδειξη των μνημείων της πόλης. Η πρόβλεψη μεγάλου ποσοστού (περίπου 40%) ελεύθερων χώρων, καθώς και η χάραξη των βασικών οδών (με πλάτος 24-28 μ.) συνάντησε, όπως προαναφέρθηκε, τη σφοδρή αντίδραση της Δημοτικής Αρχής και των τοπικών παραγόντων, η οποία όμως παρακάμφθηκε λόγω της θερμής υποστήριξης

του σχεδίου από την κυβέρνηση. Η ομάδα των μηχανικών οραματίστηκε και το μέλλον, με πανεπιστημιούπολη στην εκτός των τειχών ανατολική περιοχή, με νέο σιδηροδρομικό σταθμό, με μεταφορά και επέκταση του λιμανιού εκτός του ιστορικού κέντρου, με χωροθέτηση της μεταποίησης στα δυτικά και των κατοικιών στα ανατολικά με βασικές χαράξεις οδών στα πρότυπα των ευρωπαϊκών κηπουπόλεων, με μια ακτή δημόσιας χρήσης κάτω από την λεωφόρο των Εξοχών (σημερινή Βασ. Όλγας), και με μια γραμμή μετρό από τον Σιδηροδρομικό Σταθμό ως τη Νέα Ελβετία.

Για την υλοποίηση του σχεδίου, γίνεται απαλλοτρίωση της γης από μια Κτηματική Ομάδα, η οποία παρέχει στους παλαιούς ιδιοκτήτες το λεγόμενο «κτηματογράφο», έγγραφο που βεβαιώνει την κυριότητα της ιδιοκτησίας και αποτιμά την αξία της. Το νέο σχέδιο αγνοεί το προϋπάρχον καθεστώς ιδιοκτησίας, τα σχήματα και τις θέσεις των παλαιών οικοπέδων και τις αντίστοιχες χρήσεις γης, ενώ τα ανασχεδιασμένα νέα οικόπεδα δεν διανέμονται στους ιδιοκτήτες, αλλά πωλούνται σε κλειστούς πλειστηριασμούς, στους οποίους προσέρχονται οι ιδιοκτήτες και εξοφλούν τα νέα οικόπεδα με το κτηματογράφο και τη διαφορά της αξίας τους με μετρητά.

Το Νέο Σχέδιο και η σημερινή πόλη

Η σημερινή εικόνα του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης είναι κατά μεγάλο ποσοστό αποτέλεσμα του σχεδίου Εμπράρ, παρά τις σημαντικές αποκλίσεις που προέκυψαν στην εφαρμογή του, όπως η αύξηση του αριθμού των ορόφων από πέντε σε εννέα έως δέκα και η μείωση των ελεύθερων χώρων. Σημαντικά θετικά στοιχεία του σχεδίου εφαρμόστηκαν επιτυχώς και είναι σαφώς αναγνωρίσιμα, όπως η άμεση επαφή με τη θάλασσα, ο σχεδιασμός των ελεύθερων χώρων, η ανάδειξη των μνημείων και η μίξη καθημερινών αναγκών και ευγενών δραστηριοτήτων, όπως η διασταύρωση του μνημειακού άξονα της Αριστοτέλους με τις αγορές (Βλάλη, Βατικιώτη, Καπάνι, Άθωνος). Στον ευρύτερο αστικό ιστό διακρίνουμε τη μεταφορά του λιμανιού εκτός του ιστορικού κέντρου, το Δάσος του Σειχ-Σου, τον σχεδιασμό της Πανεπιστημιούπολης, την προστασία της Άνω Πόλης, τη χωροθέτηση των σημαντικών δημόσιων κτιρίων και την χάραξη και το πλάτος των βασικών οδών.

Υπογραφές για την ονοματοδοσία

Με αφορμή την εκδήλωση ενεργοποιήθηκε πρωτοβουλία του ΤΕΕ/ΤΚΜ για τη συλλογή υπογραφών υποστήριξης της πρότασης της Υπηρεσίας Αρχιτεκτονικού του Δήμου Θεσσαλονίκης για την ανάπλαση της αδιαμόρφωτης περιοχής πάνω από τον ναό του Αγίου Δημητρίου και την ονοματοδοσία «πλατεία Ερνέστου Εμπράρ». **Μέχρι σήμερα έχουν συλλεχθεί 740 υπογραφές και η διαδικασία συνεχίζεται (στην ιστοσελίδα του ΤΕΕ/ΤΚΜ www.tkm.tee.gr)** Αξίζει να σημειωθεί πως για τη συγκεκριμένη περιοχή υπάρχει βραβευμένη μελέτη του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού που προκήρυξε ο Δήμος Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με το ΤΕΕ/ΤΚΜ (2012-2013), στο πλαίσιο της δράσης «Μικροί Αρχιτεκτονικοί Διαγωνισμοί για την ανάκτηση και ανάπλαση κοινόχρηστων και κοινωφελών χώρων»._

Από το Γραφείο Τύπου του ΤΕΕ/ΤΚΜ

Τα Δελτία Τύπου του ΤΕΕ/ΤΚΜ καταχωρούνται στην ιστοσελίδα του Τμήματος, www.tkm.tee.gr, στο link , Οργάνωση Υπηρεσιών/Γραφείο Τύπου